

ÇAYIMIZ NASIL KURTULUR?

Ali Rıza Saklı

Lider KARADENİZ, 8. Sayı

Türk çayı için kurtuluş çaresi aramaya başlarken, çayımızın kurtulması gereken bir konumda olup olmadığını tartışmak faydalı olacaktır. Temel bir yaklaşım olarak; (1) yaş çaya tatminkâr bir fiyatı verilir ve (2) yaş çay bedeli bir sonraki yıla sarkmadan ödenebilirse, Türk çaycılığı üretici bakımından o yılı iyi geçirmiş demektir. Çayı değerlendirirken, sektörün en yaygın ekonomik ve sosyal tabanını oluşturan üretici açısından yaklaşmanın doğru olduğunu da kaydetmek gerekir.

Üreticiye yüksek yaş çay bedeli ve erken ödeme imkânlarının, istikrarlı bir biçimde ve Çaykur kaynaklarından sağlanamaması, sorunun temelini oluşturmaktadır. Her yıl Çaykur giderlerinin takriben 1/4'ünü oluşturan 80-100 trilyon lira gibi bir meblağ Hazine tarafından karşılanmazsa, Çaykur ödeme güçlüğü içine düşmektedir. Çünkü Çaykur'un gelirleri, giderlerinin yaklaşık 3/4'ünü karşılamaktadır.

Türk çaycılığı %145 gibi yüksek bir gümrük oranı ile korunduğu halde, iç piyasanın tamamına hakim olamamakta, yabancı çaylarla yarışacak kalitede siyah çay üretememekte ve ürettiği çayın maliyeti çok yüksek olmaktadır. Verimsiz bir işletmecilikle birlikte, Çaykur'un sürekli bir destekle yaşatılması anlamına gelen bu durumu bir sorun olarak kabul edersek, çayımızın bu durumdan kurtulması için çare arayışımız başlayacaktır.

Çay sektörümüzde, satın alınan yaş çay bakımından %65 civarında payı olan Çaykur gibi, %35 payı olan özel sektör de başarılı değildir. Öyleyse, çay sektöründe yapısal bir sorun olup olmadığına da bakmalı ve sorun kategorisini; "çay sektörü" ve "Çaykur" olmak üzere ikiye ayırmalıyız.

Ülkemiz çay sektörünün, Hindistan, Sri Lanka ve Kenya gibi büyük çay üreticisi ülkelerde var olan iki temel müesseseden yoksun olduğu görülmektedir. Bunlardan biri, çay sektörü ile ilgili bütün yetkileri elinde tutan üst yönetim organı olarak Tea Board (Çay Kurulu), diğeri ise sektörü kalite ve verimlilikte yarışır hale getiren Çay Borsası'dır.

Ülkemizde sektörün bütününe yöneten, sorunlarına eğilen ve düzenleme yetkisi kullanan bir kamu otoritesi olmaması, yaşanan sorunlara çözüm bulunmasını engellemektedir. Hem kamu hem özel sektör alanında yetkili, hem yaş çay hem kuru çay piyasalarını denetleyen bir kamu otoritesi olarak Çay Kurulu gerekli görülmektedir.

Diğer çay üreticisi ülkelerdeki yaş çay işleme tesis ve fabrikaları, Çay Borsası'nda yüksek fiyat bulacak kaliteli siyah çay üretmeye odaklanırlar. Çaylarını borsada sattıklarından, profesyonel bir çaba gerektiren paketleme, marka oluşturma, reklâm ve pazarlama faaliyetlerine girişmelerine gerek kalmaz. Aslında paketleme ve pazarlama faaliyeti, ülke çapında bir kampanya gerektirdiğinden, küçük fabrika ve tesislerin işi de değildir. Halbuki ülkemizdeki irili ufaklı ve sermaye yapısı zayıf fabrikalar, bu faaliyetlere girişmek zorunda kalmışlar ve bir çoğu da bu faaliyetlerle başa çıkamayarak batmıştır. Çay Borsası kurularak, yaş çay işleme tesislerinin kaliteli kuru çay üretmeye odaklandırılması sağlanmalı, sektör kalitede yarışır hale getirilmelidir.

Çay sektörü bağlamında yapılması gerekenleri böylece sıraladıktan sonra, Çaykur'a bakalım. Çaykur'un üzerindeki aşırı istihdam yükünün 4-5 yılda kaldırılarak giderlerini karşılayacak duruma gelmesi mümkün ise de, mevcut yapı ile KİT anlayışından kaynaklanan atalet ve verimsizliğin tamamen önüne geçmek kabil değildir. İşini kaybetme riski olmayan, çalışmakla takdir -çalışmamakla tekdir edilmeyen bir kamu çalışanı zihniyeti ile bir yere varmak mümkün görülmemektedir. Çaykur'un kurtuluşu ile ilgili detayları bir başka yazıya konu edeceğiz.